

МАКЕДОНСКО ГЕОГРАФСКО ДРУШТВО
MACEDONIAN GEOGRAPHICAL SOCIETY

УДК 91

ISSN 1409-908X

ГЕОГРАФСКИ РАЗГЛЕДИ GEOGRAPHICAL REVIEWS

КНИГА 48-49 TOME

СКОПЈЕ - SKOPJE
2016

ГЕОГРАФСКИ РАЗГЛЕДИ GEOGRAPHICAL REVIEWS

Македонско географско друштво
Macedonian geographic society

2015 - 2016

Излегува: еднаш годишно

Published: once a year

Главен и одговорен уредник

Chief editor

д-р Ивица Милевски

d-r Ivica Milevski

Уредувачки одбор

Editorial board

д-р Билјана А. ТОШЕВСКА (МАКЕДОНИЈА)

dr. Biljana A. TOŠEVSKA (MACEDONIA)

д-р Славољуб ДРАГИЧЕВИЌ (СРБИЈА)

dr. Slavoljub DRAGIČEVIĆ (SERBIA)

д-р Адриано РИБОЛИНИ (ИТАЛИЈА)

dr. Adriano RIBOLINI (ITALY)

д-р Александар ЛУКИЌ (ХРВАТСКА)

dr. Aleksandar LUKIĆ (CROATIA)

д-р Марко КРЕВС (СЛОВЕНИЈА)

dr. Marko KREVS (SLOVENIA)

д-р Росица КЕНДЕРОВА (БУГАРИЈА)

dr. Rositsa KENDEROVA (BULGARIA)

д-р Ромео АНЦАРИ (АЛБАНИЈА)

dr. Romeo HANXHARI (ALBANIA)

д-р Николче ДИМИТРОВ (МАКЕДОНИЈА)

dr. Nikola DIMITROV (MACEDONIA)

Лектура на англиски јазик

English language editor

Искра Стојановска Димитријевска

Iskra Stojanovska Dimitrijevska

Техничко уредување

Technical editors

д-р Ивица Милевски

Dr. Ivica Milevski

м-р Анита Тодорова

Mr.sci. Anita Todorova

Одговорноста за изнесените содржини, констатации, гледишта и авторските права во презентираниите трудови ја снесат авторите.
Authors have responsibility for the presented scientific content and copyright in the papers.

Електронска верзија на Географски разгледи / Electronic version of Geographic Reviews

www.igecografija.mk/MGD

Тираж: 150 Prints

ГЕОГРАФСКИ РАЗГЛЕДИ

GEOGRAPHICAL REVIEWS

БРОЈ 49 TOME

ГОДИНА 2016 YEAR

СОДРЖИНА – CONTENTS

<i>Ivica TODOROVA, Dragan KOLČAKOVSKI, Olgica DIMITROVSKA, Ivica MILEVSKI</i> PROTECTION AND PRESENTATION OF THE "PILLOW LAVA" SITE NEAR THE VILLAGE OF MIRAVCI	5
<i>Ivica TODOROVA, Dragan KOLČAKOVSKI, Olgica DIMITROVSKA, Ivica MILEVSKI</i> ЗАШТИТА И ПРЕЗЕНТАЦИЈА НА ЛОКАЛИТЕТОТ "PILLOW LAVA" КАЈ НАСЕЛБАТА МИРАВЦИ	11
<i>Biljana APOSTOLOVSKA TOSHEVSKA, Svetmir GORIN</i> DYNAMICS IN THE SCOPE AND AGE OF FEMALE REPRODUCTIVE POPULATION IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA	13
<i>Biljana APOSTOLOVSKA TOSHEVSKA, Svetmir GORIN</i> ДИНАМИКА ВО ОБЕМОТ И СТАРОСТА НА ЖЕНСКОТО РЕПРОДУКТИВНО НАСЕЛЕНИЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	25
<i>Marija LJAKOVSKA</i> THE ETHNIC STRUCTURE OF THE POPULATION IN THE MUNICIPALITY OF KICHEVO AND ITS TERRITORIAL DISTRIBUTION	27
<i>Marija LJAKOVSKA</i> ЕТИНЧКАТА СТРУКТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО ВО ОПШТИНА КИЧЕВО И НЕЈОВА ТЕРИТОРИЈАЛНА РАЗМЕСТЕНОСТ	38
<i>Zeljko RAMČILOVIĆ</i> THE ANTHROPOLOGIC POTENTIAL AS A FACTOR FOR THE DEVELOPMENT OF TOURISM IN THE SHARA – POLOG REGION	39
<i>Zeljko RAMČILOVIĆ</i> АНТРОПОГЕНИ ПОТЕНЦИЈАЛИ КАКО ФАКТОР ЗА РАЗВОЈ НА ТУРИЗМОТ ВО ШАРСКО-ПОЛОШКИОТ РЕГИОН	56
<i>Mario SHAREVSKI</i> THE EASTERN PART OF THE SKOPJE VALLEY AROUND THE VILLAGE OF MILADINOVCI AS A GEO-STRATEGIC CENTER OF GRAVITY OF MACEDONIA	57
<i>Mario SHAREVSKI</i> ИСТОЧНИОТ КРАЈ НА СКОПСКАТА КОТЛИНА ОКОЛУ СЕЛОТО МИЛАДИНОВЦИ КАКО ГЕОСТРАТЕШКИ ЦЕНТАР НА ГРАВИТАЦИЈА НА МАКЕДОНИЈА	68
<i>Hristina DIMESKA, Darko PANOVIĆ</i> ANALYSIS OF BASIC PRINCIPLES OF SCHOOL EXCURSIONS AND THE CONDITIONS OF THE RECEPTIVE VENUES IN REPUBLIC OF MACEDONIA	69
<i>Hristina DIMESKA, Darko PANOVIĆ</i> АНАЛИЗА НА ОСНОВНИТЕ НАЧЕЛА НА УЧИЛИШНИТЕ ЕКСКУРЗИИ И ПОСТОЈБАТА СО РЕЦЕПТИВНИТЕ ОБЈЕКТИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	75

Nikola Y. DIMITROV ON THE OCCASION 120 YEARS SINCE PUBLICATION OF THE BOOK "MATERIALS ON THE STUDY OF MACEDONIA" BY GJORCE PETROV	77
Никола Я. ДИМИТРОВ ПОВОД 120 ГОДИНИ ОД ИЗДАВАЊЕТО НА КНИГАТА „МАТЕРИЈАЛИ ЗА ПРОУЧУВАЊЕ НА МАКЕДОНИЈА“ ОД ГОРЧЕ ПЕТРОВ	80
Димитр СИЛАДИНОВСКИ ТОПОНИМОТ САВИН КАМЕН ВО АТАРОТ НА С. ВРАТНИЦА	85

ON THE OCCASION 120 YEARS SINCE PUBLICATION OF THE BOOK “MATERIALS ON THE STUDY OF MACEDONIA” BY GJORCE PETROV

Nikola V. DIMITROV

University Goce Delcev, Štip, Faculty of tourism and business logistics, Gevgelija
e-mail: nikola.dimitrov@ugd.edu.mk

This year we mark 120 years since the publication of the book "Materials on the Study of Macedonia" by Gjorce Petrov. Gjorce Petrov (1865-1921) is known as a teacher, journalist, historian, ideologist and a revolutionary. He was also a geographer, although he is not so remembered by it.

Gjorce, was educated in Prilep, Bitola, Solun (Thessaloniki) and Plovdiv. He was a teacher in Štip (1886-1887), in Skopje, Egzarchis Pedagogical School (1888-1891). He was a professor in Bitola - Bitola High School (1891-1895). At one point he served as a school inspector in Bitola and the region. As a professor he taught in the Male High School in Solun (1895-1897).

In his early memories Simon Radev, a student in the Bitola High School noted the following for Gjorce Petrov: "Gjorce Petrov was our professor of geography in Bulgarian and French. But the lessons in geography were very entertaining. From him we have embraced the idea about the limit so far homeland" (Simon Radev Early memories, Sofia, 1969, p. 195)

The important thing about Macedonian geography is that, in 1896, or exactly 120 years ago, in the printing press V'lkovin Sofia, Gjorce Petrov published his book "Materials on the Study of Macedonia" (the original title of "Материали по изучаването на Македонија"), an extensive book of 734 pages. The book is a comprehensive scientific monograph devoted to the study of Macedonia in the field of geography, economics, ethnography, ethnology, history, linguistics, etc. The content of the book is divided into four main sections:

- 1) Orography of Skopje and Bitola, which gives a detailed description of landscapes, mountains and valleys with their directions, branching and characteristics;
- 2) Hydrography – description of rivers, river basin and lakes;
- 3) Travel connections - a list of traffic, road and rail links and the conditions for traffic and travel;
- 4) Topography - a comprehensive and detailed description of the geography, economy – manufacturing and trade, life, language, customs and history of the people in the villages and towns of Tetovo and Gostivar, Kichevo, Skopje, Kumanovo, Kratovo, Kriva Palanka, Kocani with Pijanec (Delchevo) and Maleshevo (Berovo), Štip, Radovis and Lerin.

These four main sections are further divided into separate chapters devoted to plant life, water, roads, population, economic relations, manufacturing, agriculture, trade ties and opportunities, traditions, customs, costumes, speech and dialects, means of transport, layout architecture and arrangement of houses, streets, villages and towns in the respective areas. Alt-

UDK:911(497.7),,1896/2016”(049.3)

ON THE OCCASION 120 YEARS SINCE PUBLICATION OF THE BOOK “MATERIALS ON THE STUDY OF MACEDONIA” BY GJORCE PETROV

Nikola V. DIMITROV

University Goce Delcev, Stip, Faculty of tourism and business logistics, Gevgelia

nikola.dimitrov@ugd.edu.mk

This year we mark 120 years since the publication of the book "Materials on the Study of Macedonia" by Gjorce Petrov. Gjorce Petrov (1865-1921) is known as a teacher, journalist, historian, ideologist and a revolutionary. He was also ageographer, although he is not so remembered by it.

Gjorce, was educated in Prilep, Bitola, Solun (Thessaloniki) and Plovdiv. He was a teacher in Stip (1886-1887), in Skopje, Egzarchis Pedagogical School (1888-1891). He was a professor in Bitola - Bitola High School (1891-1895). At one poin the served as a school inspector in Bitola and the region. As a professor he taught in exarches Male High School in Solun (1895-1897).

In his early memories Simon Radev, a student in the Bitola High School noted the following for Gjorce Petrov: "Gjorce Petrov was our professor of geography in Bulgarian and French. But the lessons in geography were very entertaining. From him we have embraced the idea about the limit so four homeland "(Radev: 1969, p. 195)

The important thing about Macedonian geography is that, in 1896, or exactly 120 years ago, in the printing press V'lkovin Sofia, Gjorce Petrov published his book "Materials on the Study of Macedonia" (the original title of "*Материали по изучаванието на Македония*"), an extensive book of 734 pages. The book is a comprehensive scientific monograph devoted to the study of Macedonia in the field of geography, economics, ethnography, ethnology, history, linguistics, etc. The content of the book is divided in to four main sections:

- 1) Orography of Skopje and Bitola, which gives a detailed description of landscapes, mountains and valleys with their directions, branching and characteristics;
- 2) Hydrography – description of rivers, river basin sand lakes;
- 3) Travel connections - a list of traffic, road and rail links and the conditions for traffic and travel;
- 4) Topography - a comprehensive and detailed description of the geography, economy – manufacturing and trade, life, language, customs and history of the people in the villages and towns of Tetovo and Gostivar, Kichevo, Skopje, Kumanovo, Kratovo, Kriva Palanka, Kocani with Pijanec (Delchevo) and Maleshevo (Berovo), Stip, Radovis and Lerin.

These four main sections are further divided into separate chapters devoted to plant life, water, roads, population, economic relations, manufacturing, agriculture, trade ties and opportunities, traditions, customs, costumes, speech and dialects, means of transport, layout architecture and arrangement of houses, streets, villages and towns in the respective areas. Although the book is primarily aimed at the study of the Skopje Sandzak (province of Skopje), it also contains a huge part of full or partial data and information on the study and research of

nearly all of today's Republic of Macedonia and parts of the Aegean and Pirin Macedonia or ethnic Macedonia.

Overall, the book represents first and foremost a Geography of Macedonia, and then everything else. After the publishing, the book was well accepted in Macedonia, especially by the revolutionaries in the Macedonian Revolutionary Organization, who used it as a guide to get familiarized with the area as a soft heir action. With the publication of this book, we rightly consider Gjorce Petrov as the first geographer who wrote a book on geographical Macedonia or the Geography of Macedonia. Please note, that despite the book "Materials on the Study of Macedonia", Gjorce Petrov also wrote Memories and published several articles with geographical issues (migration, population, economy, etc.).

According to the above, it can be concluded that despite Gjorce Petrov being a professor, historian, journalist, revolutionary and ideologist of MRO, he was definitely also a geographer.

Despite Gjorce Petrov we will also mention part of the forerunners of Macedonian geography, their former, such as Kuzman Shapkarev (Macedonian text book writer, who in 1868 wrote the first Geography - textbook "A Brief Description of the Earth for Small Children"), Jordan Hadzi Konstantinov - Giant (who made the first meteorological measurements of Macedonia and advocates for Macedonia and the national Macedonian language), reformer and revolutionary Georgi Pulevski (who in his "General History of the Macedonian Slavs" gives geographical descriptions), then revolutionaries Dame Gruev (who in 1898 taught geography and drawing in the Bitola exarches high school), Nikola Petrov Rusinski (who finished military school, and in his Memoirs says that he took exams in geography and history, and gave excellent geographical descriptions of the boundaries, population and settlements in Macedonia), Krste Misirkov (who in the book "On the Macedonian Matters" vividly describes the ethnography and geography of Macedonia and the geopolitics towards Macedonia), Dimitri Cupovski (the first Macedonian cartographer who produced and published the first ethnogeographic map of Macedonia), and a number of other revolutionaries who in the memories not ed many geographic data for Macedonia – regarding nature, population, settlements, industry etc.¹

Figure 1: Gjorce Petrov in 1895, 1903 and 1920.

---

¹Excerpt from the book in preparation with the working title "The Geography in the Books and the Memories of Macedonian Reformists and Revolutionaries" and "Development of Geography and Geographers in Bitola and its Surroundings."

Figure 2: Cover of the book from 1896 year. Cover of the Macedonian translation in 2014.

In 2013, the president of the association "Uniqueness Macedonia" Mario Sarevski, Master of Geopolitics from the Charles University in Prague, noticed the significance of this book having received a copy of the book. He then decided to translate, edit and published it in Macedonian language in 2014. The translation of the original text of the book "Materials on the Study of Macedonia" was fully and truly translated in 484 pages and published in 200 copies, with modifications and amendments to certain names of geographical places (toponyms), names of people or ethnic and religious communities and names of occupations, trades, businesses and land measures with names, terms and words which are currently accepted in wide use and political correctness in public, and with the sole purpose of better understanding for the current Macedonian reader. These changes are very small and close to the original, with no influence and no change on the authenticity, originality, sense, truth and the then historical context of the book. It is much easier to capture the then historical momentum immortalized in this priceless book with the use of modern language and terms.

Translated in Macedonia the book is intended to be widely disseminated and used in science (geography, history, ethnography, etc.), education, tourism, art, culture and contemporary public life in the country. In this regard the main purpose of the book is to serve as a manual, textbook, source and guide: in teaching of geography and history, ethnology, language, folklore, economy, architecture, traffic, to be the guide for student and independent sight seeing tours, tourist and mountain tours etc.

In fact, this text is a double celebration: 120th anniversary of the first edition but also popularizing the Macedonian translation of the book as a revival and active use of the book as a guide for comparative research and study of the geography of Macedonia.

REFERENCES:

- Група автори, Гимназиското образование во Битола (1965): Гимназија „Јосип Броз Тито“ – Битола
- Радев, С. (1969): Ранни спомени, Български писател, София
- Темелковски, В. (1983): Кои предмети ги предавал Даме Груев во Битолската гимназија, ДНУБ Прилози за Даме Груев, Битола
- Зборник Воспитанието и образованието во Битола (1990): ДНУ – Битола, Битола
- Селмани, А. & Андоновски, Т. (1999): Методика на настава по географија, Скопје
- Петров, Ѓ. (1896): Материали по изучувањето на Македонија (р.734). София, Печатница Вълковъ
- Петров, Ѓ. (2014): Материјали за изучување на Македонија, Превод, уредништво и предговор м-р Марио Шаревски, Единствена Македонија, Скопје

П О В О Д
120 ГОДИНИ ОД ИЗДАВАЊЕТО НА КНИГАТА
„МАТЕРИЈАЛИ ЗА ПРОУЧУВАЊЕ НА МАКЕДОНИЈА“
ОД ЃОРЧЕ ПЕТРОВ

Никола В. ДИМИТРОВ

Факултет за туризам и бизнис логистика, Гевгелија, Универзитет Гоце Делчев, Штип
nikola.dimitrov@ugd.edu.mk

Годинава се навршуваат 120 години од издавањето на книгата „Материјали за изучување на Македонија“ од Ѓорче Петров. Во нашата наука за Ѓорче Петров (1865-1921) се вели дека бил учител - професор, публицист, историчар, идеолог и револуционер, а притоа се заборава дека бил и географ.

Ѓорче, се школувал во Прилеп, Битола, Солун и во Пловдив. Бил учител во Штип (1886-1887), во Скопје во Егзархиското педагошко училиште (1888-1891). Бил професор во Битола – битолската прогимназија (1891-1895), а во еден период бил и училиштен инспектор во Битола и битолско. Како професор предавал и во Егзархиската машка гимназија во Солун (1895-1897).

Во своите „Рани спомени“, Симон Радев, ученик во битолската прогимназија, за Ѓорче Петров, го забележал следното: *„Ѓорче Петров ни беше професор по географија, по бугарски и француски јазик....Но лекциите по географија не привлекуваа. Од него ние црпевме една идеја за пределите на нашата татковина...“* (Радев: 1969, 195)

За Македонската географија најважно е тоа дека, во 1896 година, или точно пред 120 години, во печатницата В'лковво Софија, Ѓорче Петров ја издава книгата „Материјали за изучување на Македонија“ (сонаслов на оригиналот „Материали по изучувањето на Македонија“) обемна книга од 734 страни. Книгата е опширен научен монографски труд посветен на проучувањето на Македонија од областа на географијата, економијата, етнографијата, етнологијата, историјата, лингвистиката, геостратегијата и сл. Содржински книгата е поделена во четири главни делови: 1) Орографија на Скопско и Битолско во кој се дава детален опис на релјефот, планините и котлините со правците на нивното протегање, разгранување и особености; 2) *Хидрографија* – опис на реките, речните сливови и езера; 3) *Патни врски* – опис на сообраќајните, патните и железничките врски како и условите за одвивање на сообраќајот и патувањето; 4) *Топографија* – опширен и детален опис на географијата, економијата – производството и трговијата, животот, говорот, носиите и историјата на населението во селата и градовите во Тетовско и Гостиварско, Кичевско, Скопско, Кумановско, Кратовско, Кривопаланечко, Кочанско со Пијанец (Делчевско) и Малешевско (Беровско), Штипско, Радовишко и Леринско.

Овие четири главни делови понатаму се поделени на одделни глави и поглавја посветени на растителниот свет, водите, патиштата, населението, стопанските односи, производството, земјоделството, трговските врски и можности, преданијата, обичаите, носиите, говорот и наречјата, средствата за сообраќај, изгледот, архитектурата и уредувањето на куќите, улиците, селата и градовите во соодветните предели области. Книгата иако е првенствено насочена кон изучување на тогашниот Скопски санџак (од Скопскиот вилает) содржи огромен број на целосни или делумни податоци и информации за

проучувањето и истражувањето на речиси цела денешна Република Македонија и делови од Егејска и Пиринска односно етничка Македонија.

Генерално земено, книгата во основа е Географија на Македонија, а потоа сето останато.

По излегувањето од печат, книгата била добро прифатена во Македонија, а особено од страна на револуционерите во Македонска револуционерна организација, кои ја користеле како прирачник за запознавање на областите во кои дејствувале. Со издавањето на оваа книга, со право можеме Ѓорче Петров да го сметаме за прв географ кој напишал географска книга за Македонија или Географија на Македонија. Напомуваме дека покрај книгата „Материјали за изучување на Македонија“, Ѓорче Петров напишал Спомени и објавил неколку статии со географска проблематика (за миграции, за население, стопанството и сл.).

Според погоре изнесеното, констатираме дека Ѓорче Петров покрај професор, историчар, публицист, револуционер и идеолог на МРО, бил и географ.

Во прилог на македонската географијата во XIX и почетокот на XX век би го додале и следното. Покрај Ѓорче Петров, ќе споменеме дел од претходниците на Македонската географија, како што се преродбениците Кузман Шапкарев (македонски учебникар, кој во 1868 година напишал и прва географија - учебник „Кратко опишување на Земјата за мали деца“), Јордан Хаџи Константинов – Џинот (кој направил први метеоролошки мерења во Македонија и се зазема за територијата на Македонија и народниот македонски јазик), преродбеникот и револуционер Ѓорѓи Пулевски (кој во својата „Славјанско - македонска општа историја“, дава и географски описи), потоа револуционерите Даме Груев (кој во Битолската егзархиска гимназија во 1898 година предавал географија и цртање), Никола Петров Русински (кој завршил подофицерска школа, и во своите Спомени зборува дека полагал испит по географија и историја, и забележал одлични географски описи за пределите, населението и населбите во Македонија), Крсте Петков Мисирков (кој во книгата „За Македонските работи“, сликовито дава опис за етнографијата и географијата на Македонија, но и за геополитиката кон Македонија), Димитрија Чуповски (прв македонски картограф, кој ја изработил и објавил првата етногеографска карта на Македонија), како и плејада други револуционери кои во своите спомени забележале многу географски податоци за Македонија – за природата, населението, населбите, стопанството итн.²

Слика 1: Ѓорче Петров во 1895 г., во 1903 г. и 1920 г.

²Извадок од книгите во подготовка со работен наслов: „Географијата во книгите и спомените на Македонските преродбеници и револуционери“, и „Развој на географијата и географите во Битола и Битолско“.

Слика 2: Корица на книгата од 1896 г. и Корица на Македонскиот превод во 2014 година.

Во 2013 година во сплет на околности важноста на оваа книга ја согледа претседателот на здружението „Единствена Македонија“, Марио Шаревски, магистер по геополитика на Карловиот Универзитет во Прага, кој добил фотокопија на книгата и истата ја преведе, уреди и издаде на македонски јазик во 2014 година. Преводот на оригиналниот текст на книгата „Материјали за изучување на Македонија“ во целост и буквално е преведена и отпечатена во обем од 484 страни и е издадена во тираж од само 200 примероци, со мали измени и поправки на одредени имиња на географските места (топонимите), имиња на народи односно етнички и верски заедници и имиња на занимања, занаети, стопански дејности и земјишни мерки со имиња, термини и зборови кои се денес општо-прифатени во широка употреба и политичка коректност во јавноста, а со единствена цел полесно разбирање на денешниот читател од Македонија. Овие измени се многу мали и внимателно сообразени да не влијаат и да не ја променат веродостојноста, оригиналноста, смислата, вистинитоста и самиот тогашен историски контекст кога е пишувана книгата, со цел многу полесно со денешен јазик и смисла да се долови тогашниот историски моментум овековечен во оваа бесценета книга.

Преведената книга има намена да се распространи во широка употреба во науката (географија, историја, етнографија и сл.), образованието, туризмот, уметноста, културата во јавноста и современото живеење во Република Македонија. Во тој однос главната цел е книгата да служи како прирачник, помагало, извор и водич во рамки на: наставата по географија и историја, етнологијата, јазикот, фолклорот, економијата, архитектурата, сообраќајот, да биде водич при ученичките и самостојните екскурзии излети, туристички тури и планинските походи итн.

Впрочем и овој текст е со двоен повод одбележување на јубилејот 120 години од првото издание но, и популаризирање на македонскиот превод на книгата како оживување и вистинска намена за активно користење на книгата како патеписен водич за споредбено истражување и изучување на географијата на Македонија.

ЛИТЕРАТУРА:

Група автори, Гимназиското образование во Битола (1965): Гимназија „Јосип Броз Тито“ – Битола

Радев, Симон (1969): Ранни спомени, Български писател, София

Темелковски, Владо (1983): Кои предмети ги предавал Даме Груев во Битолската гимназија, ДНУБ Прилози
за Даме Груев, Битола

Зборник Воспитанието и образованието во Битола (1990): ДНУ – Битола, Битола

Селмани, А. & Андоновски, Т. (1999): Методика на настава по географија, Скопје

Петров, Ѓ. (1896): Материали по изучувањето на Македонија (р.734). София, Печатница Вълковъ

Петров, Ѓ. (2014): Материјали за изучување на Македонија, Превод, уредништво и предговор м-р Марио

Шаревски, Единствена Македонија, Скопје